

Uluslararası "Tarihte Adana ve Çukurova" Sempozyumu Bildirileri Kitabı
(17-19 Nisan 2015 Adana - Türkiye)

International Symposium of "Adana and Çukurova in History" Proceeding Book
(17-19 April 2015, Adana/Turkey)

TARİHTE ADANA VE ÇUKUROVA CİLT II

OSMANLI DÖNEMİNDE ADANA VE ÇUKUROVA-I

Editörler

Prof. Dr. Yılmaz KURT

M. Fatih SANSAR

ADANA - 2016

TARİHTE ADANA VE ÇUKUROVA CİLT II

OSMANLI DÖNEMİNDE ADANA VE ÇUKUROVA I

Editörler

Prof. Dr. Yılmaz KURT

M. Fatih SANSAR

Takım ISBN: 978-605-9354-62-2

ISBN: 978-605-9354-64-6

DOI: 10.37609/akya.2334

Yayıncı Sertifika No : 25465

Yayın Koordinatörü : Yasin DİLMEN

Dil Editörü : Yrd. Doç. Dr. Ömer Tuğrul KARA

Yabancı Dil Editörü : Özge Gül ZEREY

Mizanpaj : Ayşe ÇÖMEZ

Kapak : Rahime DİLMEN

Baskı ve Cilt : Reaksiyon Matbaacılık, ANKARA/2016

2016 AKADEMİSYEN A.Ş

Halk Sk. 5/A Yenışehir/ANKARA

Tel: 0312 431 16 33

www.akademisyen.com

Bu kitabın yayın hakkı AKADEMİSYEN KİTABEVİ'ne aittir. 5846 ve 2936 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Yasası Gereği herhangi bir bölümü, resmi veya yazısı, yazarların ve yayıncısının yazılı izni alınmadan tekrarlanamaz, basılamaz, kopyası çıkarılamaz, fotokopisi alınmaz veya kopya anlamı taşıyabilecek hiçbir işlem yapılamaz. Yazıların içerikleri yazarları bağlamaktadır.

Dağıtım Adresi

Akademisyen Kitabevi

Halk Sk. 5/A Yenışehir/ANKARA

Tel: 0312 431 16 33

www.akademisyen.com

2016

SEMPOZYUM KURULLARI LİSTESİ / HEAD OF SYMPOSIUM LIST

SEMPOZYUM BAŞKANI / SYMPOSIUM PRESIDENT

Hüseyin SÖZLÜ Adana Büyükşehir Belediye Başkanı / Adana metropolitan
municipality mayor

YÜRÜTME KURULU / EXECUTIVE COUNCIL

Prof. Dr. Yılmaz Kurt Ankara Üniversitesi / Ankara University, Turkey
Prof. Dr. Hasan Babacan Mehmet Akif Ersoy Ün. / Mehmet Akif Ersoy University, Turkey
Doç. Dr. Faruk Yıldırım Çukurova Üniversitesi / Çukurova University, Turkey
Yrd. Doç. Dr. Ömer Tuğrul Kara Çukurova Üniversitesi / Çukurova University, Turkey
Okutman M. Fatih Sansar Çukurova Üniversitesi / Çukurova University, Turkey
Halil Avşar Adana Büyükşehir Belediyesi / Adana Metropolitan Municipality
Mehmet Ali Arslan Adana Büyükşehir Belediyesi / Adana Metropolitan Municipality
Hacı Ahmet Yıldırım Adana İnsanına ve Kentine Hizmet Vakfı / Adana Human and
Urban Development Foundation

BİLİM KURULU / SCIENCE COUNCIL

Prof. Dr. Abdulkadir Donuk, İstanbul Üniversitesi, Türkiye / İstanbul University, Turkey
Prof. Dr. Abdulkadir Yuvalı, Erciyes Üniversitesi, Türkiye / Erciyes University, Turkey
Prof. Dr. Abdullah Gündoğdu, Ankara Üniversitesi, Türkiye / Ankara University, Turkey
Prof. Dr. Alpaslan Ceylan, Atatürk Üniversitesi, Türkiye / Atatürk University, Turkey
Prof. Dr. Altan Çetin, Gazi Üniversitesi, Türkiye / Gazi University, Turkey
Prof. Dr. Bülent Çukurova, Çukurova Üniversitesi, Türkiye / Çukurova University, Turkey
Prof. Dr. Cüneyt Kanat, Ege Üniversitesi / Ege University, Turkey
Prof. Dr. Ema Mirjkoviç, Nis University / SIRBİA
Prof. Dr. İbrahim Yılmazçelik, Fırat Üniversitesi, Türkiye / Fırat University, Turkey
Prof. Dr. Kemal Çiçek, İpek Üniversitesi, Türkiye / İpek University, Turkey
Prof. Dr. Maria-Claude Tremouille, Rome / İTALY
Prof. Dr. Mehmet İnbası, Erciyes Üniversitesi, Türkiye / Erciyes University, Turkey
Prof. Dr. Mehmet Ali Ünal, Pamukkale Üniversitesi, Türkiye / Pamukkale University, Turkey
Prof. Dr. Metin Ayışığı, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türkiye / Yüzüncü Yıl University, Turkey
Prof. Dr. Mihai Maxim, Bükreş Üniversitesi, Romanya / Bukres University, Romania
Prof. Dr. Mirko Novak, Bern University / SWİTZERLAND

Doç. Dr. Ahmet Gündüz, Mustafa Kemal Üniversitesi, Türkiye / Mustafa Kemal University, Turkey
Doç. Dr. Bekir Koçlar, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türkiye / Yüzüncü Yıl University, Turkey
Doç. Dr. Celil Arslan, Erciyes Üniversitesi, Türkiye / Erciyes University, Turkey
Doç. Dr. Cevdet Kırpık, Erciyes Üniversitesi, Türkiye / Erciyes University, Turkey
Doç. Dr. Christopher Miller, Texas Üniversitesi ABD / Texas University, the USA
Doç. Dr. Duygu Saban Okesli, Çukurova Üniversitesi, Türkiye / Çukurova University, Turkey
Doç. Dr. Gözde Ramazanoğlu, Çukurova Üniversitesi, Türkiye / Cukurova University, Turkey
Doç. Dr. Kemal Çelik, Başkent Üniversitesi, Türkiye / Başkent University, Turkey
Doç. Dr. Mustafa Aksoy, Marmara Üniversitesi, Türkiye / Marmara University, Turkey
Doç. Dr. Mustafa Alkan, Gazi Üniversitesi, Türkiye / Gazi University, Turkey
Doç. Dr. Salim Gökçen, Erzincan Üniversitesi, Türkiye / Erzincan University, Turkey
Doç. Dr. Tamer Balcı, Texas Üniversitesi, ABD / Texas University, the USA
Doç. Dr. Yusuf Ziya Bildirici, Pamukkale Üniversitesi, Türkiye / Pamukkale University, Turkey
Doç. Dr. Zübeyde Güneş Yağcı, Balıkesir Üniversitesi, Türkiye / Balıkesir University, Turkey
Doç. Dr. Zafer Gölen, Mehmet Akif Ersoy Ün., Türkiye / Mehmet Akif Ersoy University, Turkey
Yrd. Doç. Dr. Ebru Güher, Korkut Ata Üniversitesi, Türkiye / Korkut Ata University, Turkey
Yrd. Doç. Dr. Erdem Çanak, Çukurova Üniversitesi, Türkiye / Çukurova University, Turkey
Yrd. Doç. Dr. Serdar Girginer, Çukurova Üniversitesi, Türkiye / Çukurova University, Turkey
Yrd. Doç. Dr. Süleyman Hatipoğlu, Mustafa Kemal Ün., Türkiye / Mustafa Kemal Unv., Turkey

DESTEK VEREN KURUMLAR

Kültür ve Turizm Bakanlığı

Adana Valiliği

Çukurova Üniversitesi

Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi

Adana İnsanı ve Kentine Hizmet Vakfı

TAKDİM

Türklerin binlerce yıllık geçmi-
şe uzanan şanlı tarihinin araştırılması,
çeşitli akademik faaliyetlerle ortaya ko-
yulması, dolayısıyla milli bilincin oluşturu-
lması hayatî derecede önemlidir. Ceyhan
Belediye Başkanı olduğum günden
itibaren Türk tarihi ve kültürünü incele-
yen bir çok çalışmaya destek verdiğimiz
gibi, "*Ceyhan'dan Ceyhan'a 1. Ceyhan
Sempozyumu*" adlı akademik çalışma
ile Çukurova tarihi ve kültürünü araştıran
kıymetli araştırmacılar bize bir "*bilgi
şöleni*" sunmuşlardı.

Adana Büyükşehir Belediye Baş-
kanlığı'na aday olduğumuzda yine Adana
ve Çukurova'nın tarihini ve kültürünü araştırma amacıyla yapılan her türlü çalışmaya
destek vereceğimizi ifade etmiştik. Ne yazık ki Adana ve Çukurova tarihi henüz kapsamlı
bir şekilde araştırılıp ortaya koyulmamıştı. Adanamızın marka değerini yükseltecek bir
çok önemli tarihi gelişme unutulup gitmişti. Adana Büyükşehir Belediye Başkanı seçildikten
hemen sonra, Adana tarihinin araştırılması konusunda arkadaşlarımız çalışmalara başladılar.
Belediyemizin tüm imkanlarını kullanarak Türkiye'den ve yurtdışından, Adana ve Çukurova
üzerine çalışma yapan akademisyen ve araştırmacıları Adana'da buluşturan "*1. Uluslararası
Tarihte Adana ve Çukurova Sempozyumu*"nu gerçekleştirdik.

17-19 Nisan 2015 tarihleri arasında yapılan, "*1. Uluslararası Tarihte Adana ve
Çukurova Sempozyumu*"na 40 farklı üniversiteden 170'ten fazla bilim insanı katılarak
bildirilerini sundular. Adana ve Çukurova tarihinin ilk defa bu kadar kapsamlı ve bir bütün
içerisinde ele alındığı bilimsel bir etkinliğe imza attık. Adana bölgesi, arkeoloji, tarih,
sanat tarihi, mimarlık, eğitim, kültür, vakıflar, tarım, ticaret, göç ve iskan, basın yayın
hayatı gibi önemli konulara temas edildi. Ramazanoğulları, Osmanlı döneminde Adana,
Milli Mücadele döneminde Adana ve Cumhuriyet döneminde Adana konularında bir çok
bildiri sunuldu. Fakat bu tür bilimsel çalışmaların kalıcı olabilmesi, sempozyumda sunulan
bildirilerin kitap halinde basılması ile mümkündür. Nitekim titiz bir çalışmanın sonucunda
sempozyum bildirileri toplanarak 4 cilt halinde kitaplaştırılmış oldu. Adana ve Çukurova
tarihini en eski devirlerden günümüze kadar ele alan bu dev eseri Adanamıza kazandırmış
olmaktan büyük gurur duyuyoruz.

Çukurova tarihi ve kültürü hakkında yapılmış her türlü çalışmayı destekleme ve
yayın haline getirme kararlılığımız devam etmektedir. Nitekim Adana Kent Arşivi kurma
çalışmalarımız devam etmekte olup, Osmanlı arşivlerinde bulunan Adana ile ilgili binlerce
belge Adana'ya getirilmiş ve araştırmacılara sunulmak üzere çalışmalara yapılmıştır.

Elinizde bulunan 4 ciltlik "*1. Uluslararası Tarihte Adana ve Çukurova Sempozyumu
Bildiri Kitabı*"nın Editörleri Prof. Dr. Yılmaz KURT ve M. Fatih SANSAR hocalarıma,
kitapta bildirileri bulunan tüm akademisyen ve araştırmacılara ve emeği geçen herkese
teşekkür ederim.

Hüseyin SÖZLÜ

Adana Büyükşehir Belediye Başkanı

ÖNSÖZ

I. Uluslararası Tarihte Adana ve Çukurova Sempozyumu 17-19 Nisan 2015'te

Adana'nın görkemli bir otelinde yurt içinden ve yurt dışından gelen 170'den fazla akademisyenin katılımı ile gerçekleştirildi. Sempozyuma akademisyen ve araştırmacılar büyük ilgi göstermiş ve 300'den fazla bildiri özeti gönderilmişti. Bu bildirilerin çok azı akademik yetersizlikten, bir çoğu ise imkanlar nedeniyle elenmek zorunda kalındı. 150 farklı bildiri kabul edilerek bildiri sahipleri Adana'ya davet edildiler. Fakat bazı katılımcılar son anda mazeret bildirerek katılmadıklarından 135 farklı bildiriyle iki gün boyunca 4 ayrı salonda ve ek olarak tarihi Kız Lisesi binasında yapıldı.

Tarihte Adana ve Çukurova Sempozyumu'nu yapmaktaki asıl amacımız, yıllardır yeterince araştırılmayan şehir ve bölge tarihini, en eski devirlerden günümüze kadar bir bütünlük içinde "*Adana ve Çukurova Tarihi*"ni ele alan kapsamlı bir eser ortaya çıkarmaktı. Sempozyumda, Çukurova arkeolojisi, ilkçağlarda Adana, Roma-Bizans-Haçlılar dönemi, Çukurova'nın fethi ve Türkleşmesi, Ramazanoğulları dönemi, Osmanlı döneminde Adana, Milli Mücadele'de Adana, Cumhuriyet döneminde Adana, mimarlık tarihi, sanat tarihi, kültür vb. konularda birbirinden kıymetli bildiriler sunuldu. "*Söz uçar yazı kalır*" deyişinde olduğu gibi asıl önemli olan sempozyumda sunulan bildirilerin yazılı metinlerinin toplanması, akademik bir incelemeden geçirilerek kitap halinde basılması hepsinden daha önemliydi.

Adana sempozyumunda sunulan bildiriler kitapta listesi görülen "*Bilim ve Hakem Kurulu*"na gönderilerek titiz bir inceleme yapılmış, bir kaç makale akademik yetersizlikten dolayı elenmiştir. Dolayısıyla sempozyum bildiri kitabında yer alan makaleler "*uluslararası hakemli*" bir yayın olarak tescillenmiştir. Bildiri kitabını 2-3 ay içerisinde yayımlanmasını hedeflemiştik. Ancak makalelerin hakem inceleme sürecinin uzaması ve teknik bazı sorunlar nedeniyle biraz gecikmeli de olsa yayına hazır hale geldi. Eser başta söz verdiğimiz gibi 4 cilt halinde, yaklaşık 2.500 sayfalık bir "*Adana ve Çukurova Tarihi Külliyyatı*" Adanalı hemşehrilerimize ve tarihçilere ulaştırılmış oldu.

Eserin genel editörlüğünü Prof. Dr. Yılmaz Kurt ve M. Fatih Sansar üstlendi. Ayrıca Arkeoloji ve Eskiçağ Tarihi editörlüğünü Yrd. Doç. Dr. K.Serdar Girginer, Ortaçağ Tarihi Editörlüğünü Prof. Dr. Cüneyt Kanat, Yeniçağ Osmanlı Tarihi editörlüğünü Prof. Dr. Orhan Kılıç ve Prof. Dr. Yılmaz Kurt, Yakınçağ Osmanlı Tarihi editörlüğünü Prof. Dr. Hasan Babacan ve Prof. Dr. Salim Gökçen, Cumhuriyet Tarihi editörlüğünü Prof. Dr. Kemal Çelik, Adana ve Çukurova Kültürü editörlüğünü Doç.Dr. Faruk Yıldırım hocalarımız üstlendiler.

Adana'da tarih sempozyumu yapılması ve sempozyum bildiri kitabının yayınlanmasında emeği geçen Akademisyen Yayınevi'ne, Adana Büyükşehir Belediyesi çalışanlarına, Adana İnsanına ve Kentine Hizmet Vakfı Başkanı Hacı Ahmet Yıldırım'a teşekkür ederiz. Büyükşehir Belediye Başkanımız Sayın Hüseyin Sözlü'nün değerli himayeleri olmasaydı bu sempozyum hiçbir şekilde gerçekleşmezdi. Sempozyuma hayat veren ise uzak ve yakından davetimize icabet ederek katılım sağlayan değerli bilim insanlarının göz nurları ve alın terleri oldu. Adana'ya böylesine değerli bir eseri kazandıranların isimleri bu eserle birlikte sonsuza kadar yaşayacaktır. Selam ve saygı ile.

Editörler

Prof. Dr. Yılmaz KURT

M. Fatih SANSAR

İÇİNDEKİLER

Sempozyum Kurulları

Adana Büyükşehir Belediye Başkanı Hüseyin Sözlü'nün Takdim Yazısı

Önsöz

İçindekiler

OSMANLI DÖNEMİNDE ADANA VE ÇUKUROVA-I

Bölüm Editörleri

Prof. Dr. Yılmaz KURT

Prof. Dr. Orhan KILIÇ

1. **Prof.Dr. Orhan KILIÇ**, Adana Hükümeti'nden Adana Eyâleti'ne 11
2. **Prof.Dr. Mehmet İNBAŞI**, Adana Eyâleti ve İdarecileri (1750-1800) 47
3. **Prof. Dr. Ema MİLJKOVIÇ**,
The Ottoman-Memluk Wars Ant The Role of Hersekzâde Ahmed-Pasha 63
4. **Uzm. Erol KELEŞ**, Çukurova'dan Göç Ederek Safevî Devleti'nin
Hizmetine Giren Türkmenler: Varsaklar ve Dulkadirliler 73
5. **Yrd.Doç.Dr. Eyüp KUL**, II. Viyana Kuşatması Sonrası Adana'dan
Balkanlara Yapılan Askerî Yardımlar (1683-1699) 85
6. **Prof.Dr. Osman KÖSE-Doç.Dr. Türkmen TÖRELİ**,
18. Yüzyıl Sonlarına Doğru Adana ve Çevresinde Eşkıyalık Hareketleri 99
7. **Prof.Dr. İbrahim YILMAZÇELİK-Yrd.Doç.Dr. Özcan TATAR**,
Adana ve Çevresinde İdarecilerin Yolsuzlukları (1700-1750) 113
8. **Prof.Dr. Mustafa ÖZTÜRK**,
Adana Tereke Defterleri Üzerine Gözlemler (1730-1750) 147
9. **Ümit KATIRANCI**, Çukurova'da İfrâz-ı Zül-Kadriyye Mukâta'ası
Üzerinden Merkez-Taşra İlişkileri 173
10. **Yrd.Doç.Dr. Saim YÖRÜK**,
XVIII. Yüzyıl Adana Orducu Esnafı Üzerine Bazı Tespitler 189
11. **Arş. Gör. Serkan POLAT**, Adana'da Asayişin Temini Hususunda
Çapanoğlu Süleyman Bey'in Faaliyetleri (1782-1813) 203

12. Doç.Dr. Mustafa ALKAN , Adana Beylerbeyi Bayrampaşa-zâde El-hac Mehmet Paşa Vakıfları	233
13. Yrd.Doç.Dr. Özcan TATAR , Adanalı Bir Vali: Derviş Paşa-zâde Mehmet Paşa	243
14. Arş.Gör. Hikmet ÇİÇEK , Adana Ahkâm Defterleri (1155-1295 / 1742-1878)	255
15. Yrd.Doç.Dr. Serdar GENÇ , III. Ahmed Dönemi Şark Seferlerinde Adana Eyaletinin Askeri ve Lojistik Rolü (1722-1726)	279
16. Doç.Dr. Alparslan DEMİR , 1722 Tarihli Tahririne Göre Bozdoğan Yörüklerinde Şahıs Adları	291
17. Arş.Gör. Ayşe ERSAY YÜKSEL , Evliya Çelebi'nin Seyehatnâmesi'nde Adana'daki Eserler	307
18. Arş. Gör. Ömer Ferit İMLAK , Ramazanoğulları Vakıflarının Değerlendirilmesi	343
19. Prof.Dr. Yılmaz KURT , 1831 Yılında Adana Ermenileri	357
20. Arş.Gör. Muhammed CEYHAN , 1831 Nüfus Sayımına Göre Adana ve Çevresinde Müslüman Nüfus	375
21. Prof. Dr. Muhittin TUŞ-Yrd.Doç.Dr. Ruhi ÖZCAN , 1828-1830 Yıllarına Ait Şer'îye Sicil Defterine Göre Adana	399
22. Arş.Gör. Günay KORKMAZ-Arş.Gör. Ahmet Caner ÇATAL Arş.Gör. Samiye TUNÇ , Cizye Defterlerine Göre Adana'da Gayrimüslimler (H. 1259, 1261, 1267)	421
23. Doç. Dr. Zübeyde GÜNEŞ YAĞCI , Hac ve Askerî Yol Üzerine Bir Menzil: Adana Menzili	445
24. Arş.Gör. Arzu ŞAHİN , 19. Yüzyılın İlk Yarısında Tarsus Sancağı'nın İdarî, İktisadî ve Sosyal Durumu Hakkında Bazı Tespitler	467
25. Yrd.Doç.Dr. Selma TURHAN SARIKÖSE , XIX. Yüzyılda Adana ve Çevresinde Frengi Salgınları	491